

7. Новаковський Л.Я. Соціально-економічні проблеми сучасного землекористування / Л.Я. Новаковський, М.А. Олещенко. – 2-ге вид., допов. – К.: Урожай, 2009. – 276 с.
8. Корнілов Л.В. Проблеми і напрями розвитку сучасного землеустрою / Л.В. Корнілов, П.Г. Черняга // Землевпорядний вісник. – 2004. – №1. – С. 14 – 19.
9. Сохнич А.Я. Екологізація землекористування / А.Я. Сохнич, Л.М. Тібілова // Землевпорядний вісник. – 2005. – № 2. – С. 24–28.
10. Бабміндра Д.І. Агроекологічна оптимізація структури земельних угідь / Д.І. Бабміндра // Землеустрій і кадастр. – 2004. – № 3, 4. – С. 27 – 29.
11. Методичні основи грошової оцінки земель в Україні / Ю.Ф. Дегтяренко, М.Г. Лихогруд, Ю.М. Манцевич, Ю.М. Палеха. – К.: Профі, 2007. – 624 с.
12. Палеха Ю.М. Економіко-географічні аспекти формування вартості територій населених пунктів / Ю.М. Палеха. – К.: Профі, 2006. – 324 с.
13. Перович Л.М. Ринок земель у період фінансової та економічної кризи (на прикладі Львівського регіону) / Л.М. Перович, А.М. Петришин // Геодезія, картографія і аерофотознімання. – 2009. – Вип. 72. – С. 91–97.
14. Драпіковський О.І. Оцінка земельних ділянок / О.І. Драпіковський, І.Б. Іванова. – К.: Прінт-експрес, 2004. – 296 с.
15. Wallace J. Building Land Markets / J. Wallace, LP. Williamson // Jurnal of Land Use Policy. – 2006. – Vol. 23/2. – PP. 123–135.
16. Філатова О. Відсутність єдиної системи координат ставить під сумнів гарантування прав власності на землю / О. Філатова // Землевпорядний вісник: науково-виробничий журнал. – 2011. – № 7. – С.17.
17. Маланчук М. Інвентаризація земель, порушених промисловими розробками передкарпатських родовищ сірки [Електронний ресурс] / М. Маланчук // Зб. наук. праць Західного геодезичного товариства УТГК. – 2011. – № I(21). – С. 221 – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/sdgn/2011_1/55.pdf.
18. Мартин А. Експертна грошова оцінка земель водного фонду: реальний стан та необхідні удосконалення / А. Мартин, І. Покидько // Землевпорядний вісник: науково-виробничий журнал. – 2011. – № 8. – С.19.
19. Ступень М. Концептуальні засади організації використання земель сільськогосподарського призначення в сучасних умовах [Електронний ресурс] / М. Ступень, Н. Стойко // Зб. наук. праць Західного геодезичного товариства УТГК. – 2010. – № I (19). – С. 278. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/sdgn/2010_1/50.pdf.

УДК 339(061.1)+(477)(045)

КОНЧИН В.І.,

Інститут економіки та менеджменту НАУ,
доцент кафедри міжнародної економіки, к.е.н.

СОВЕР О.О.,

Інститут економіки та менеджменту НАУ,
студент

«ГЛИБОКА І ВСЕОХОПЛЮЮЧА ЗОНА ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ» МІЖ ЄС ТА УКРАЇНОЮ: ЯКІСНА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ЇЇ ПОЛОЖЕНЬ ТА КІЛЬКІСНИЙ АНАЛІЗ ВПЛИВУ МИТНИХ ТАРИФІВ НА ДВОСТОРОННЮ ТОРГІВЛЮ ТОВАРАМИ

***Анотація.** В статті розглянуто зміст та основні положення «глибокої і всеохоплюючої» зони вільної торгівлі між ЄС та Україною, представлено еволюцію переговорів щодо її оформлення. Оцінено якісну ефективність формату запланованої зони вільної торгівлі через виявлення її сильних та слабких сторін для України і ЄС. Проведено кількісний аналіз двосторонніх торговельних товарних потоків між ЄС та Україною і виявлено характер їхньої міжнародної товарної спеціалізації у двосторонній торговельній співпраці, а також специфіку двостороннього захисту імпорту за товарними групами. На основі кореляційно-регресійного аналізу оцінено зв'язок митних тарифів з обсягами експорту, імпорту та індексами виявленої порівняльної переваги (RCA) у стаціонарній моделі і показано, які кількісні ефекти матимуть сторони від реалізації простої зони вільної торгівлі, абстрагуючись від ефектів запланованої регуляторної гармонізації в рамках *acquis communautaire* на умовах вибіркового принципу.*

Ключові слова: «глибока і всеохоплююча зона вільної торгівлі», правовий доробок Європейської Спільноти (*acquis communautaire*), євроінтеграційний простір, Спільний ринок ЄС, зона вільної торгівлі поглиблена (ЗВТ+), вільний рух капіталу, міжнародна торговельна спеціалізація, індекс виявленої порівняльної переваги (RCA), імпортні митні тарифи, Гармонізована система опису і кодування товарів (HS) / Товарна номенклатура зовнішньоекономічної діяльності (ТН ЗЕД), кількісні ефекти від простої ЗВТ.

Аннотация. В статье рассматриваются содержание и основные положения «глубокой и всеобъемлющей» зоны свободной торговли между ЕС и Украиной, представлена эволюция переговоров по ее оформлению. Оценена качественная эффективность формата запланированной зоны свободной торговли через выявление ее сильных и слабых сторон для Украины и ЕС. Проведен количественный анализ двусторонних торговых товарных потоков между ЕС и Украиной и выявлен характер их международной товарной специализации в двустороннем торговом сотрудничестве, а также специфику двусторонней защиты импорта по товарным группам. На основе корреляционно-регрессионного анализа оценена связь таможенных тарифов с объемами экспорта, импорта и индексами обнаруженного сравнительного преимущества (RCA) в стационарной модели и показано, какие количественные эффекты будут иметь стороны от реализации простой зоны свободной торговли, абстрагируясь от эффектов запланированной регуляторной гармонизации в рамках *acquis communautaire* на условиях выборочного принципа.

Ключевые слова: «глубокая и всеобъемлющая зона свободной торговли», правовая наработка Европейского Сообщества (*acquis communautaire*), евроинтеграционное пространство, Общий рынок ЕС, зона свободной торговли углубленная (ЗСТ +), свободное движение капитала, международная торговая специализация, индекс обнаруженного сравнительного преимущества (RCA), импортные таможенные тарифы, Гармонизированная система описания и кодировки товаров (HS) / Товарная номенклатура внешнеэкономической деятельности (ТН ВЭД), количественные эффекты от простой ЗСТ.

Annotation. The paper considers the content and substantive provisions of "deep and comprehensive" free trade area between Ukraine and the EU and presents the evolution of negotiations on its design. The qualitative assessment of proposed free trade area format by identifying its strengths and weaknesses for Ukraine and the EU is conducted. A quantitative analysis of bilateral trade flows of goods between the EU and Ukraine is made and the nature of their international merchandise trade specialization in bilateral cooperation, as well as specific bilateral defense imports by commodity groups are identified. On the basis of correlation-regression analysis the relationship of tariffs on exports, imports and Revealed Comparative Advantage (RCA) in stationary (steady state) model is evaluated. The quantitative effects on trade between Ukraine and EU after implementing the free trade area are shown, abstracting from the effects of the planned regulatory harmonization in the framework of the *acquis communautaire* on the basis of a selective principle.

Keywords: a "deep and comprehensive free trade area", European Community (*acquis communautaire*), European integration area, EU Common market, free trade area plus (FTA +), free movement of capital, international trade specialization, Revealed Comparative Advantage index (RCA), import tariffs, Harmonized System (HS), the quantitative effects of a simple FTA.

Актуальність проблеми дослідження. До подій навколо підписання угоди про Асоціацію та «всеохоплюючу і глибоку» зону вільної торгівлі між Україною і ЄС прикута увага багатьох науковців, політиків, бізнесменів та пересічних громадян нашої країни та європейської Спільноти. Дана угода має стати переломним моментом у взаємовідносинах обох сторін та відкритті Спільного ринку ЄС для українських компаній. Але найбільші сподівання полягають у кардинальній зміні соціально-економічних засад розвитку українського суспільства за європейськими стандартами. Україна має пройти тест своєї європейськості і подолати внутрішню цивілізаційну прірву між Заходом та Сходом.

Метою дослідження є якісна оцінка засад запланованої до підписання угоди про «всеохоплюючу і глибоку» зону вільної торгівлі України з ЄС, кількісний аналіз ефектів від лібералізації імпорتنих митних тарифів в процесі реалізації ЗВТ на вартісні обсяги торговельних потоків, а також критичне осмислення дійсної глибини і всеохоплюваності такого формату співпраці і окреслення напрямів вирішення гострих проблем, які можуть послабити вигоди від інтеграційних процесів.

Аналіз останніх публікацій. Проблеми функціонування регіональних торговельних угод в рамках СОТ, розвитку європейської інтеграції України та забезпечення процесів гармонізації українського законодавства до умов спільного ринку ЄС, а також економічної конвергенції української економіки з економікою ЄС представлені в працях вітчизняних науковців, зокрема А. Бояра, І. Бураковського, О. Вишнякова, В. Мовчан, О. Усенко, А. Філіпенко, В. Чужикова, О. Шниркова, О. Шумило та інших.

У нашій статті ми взяли до уваги актуальні праці й аналітичні есе з європейської інтеграції та формування зони вільної торгівлі між ЄС і Україною таких іноземних фахівців, як Р. Белдвін, Ч. Виплошч, Б. Депо, Ф. Куїссон, Т.Іванські, І. Кірш, Ю. Лангбайн, Г. ван дер Лоо, С. Матушак, Дж. Пелкманс, Р. Садовські та інших.

Невирішені раніше задачі. Кількісний аналіз ефектів від зони вільної торгівлі для України та ЄС здійснювалися лише в двох проектних роботах – «Перспективи поглибленої вільної торгівлі між Європейським Союзом та Україною» на виконання контракту з Європейською Комісією (керівник Майкл Емерсон, 2006 р.) та в роботі В.Мовчан і Р.Г'юччі «Кількісна оцінка альтернатив регіональної інтеграції України: «всеохоплююча і глибока зона вільної торгівлі з Європейським Союзом vs. Митний Союз з Росією, Білоруссю та Казахстаном» на замовлення Німецької консультативної групи. В обох роботах кількісний аналіз цих ефектів здійснювався на основі моделей розрахунку загальної рівноваги (Computable General Equilibrium models – CGE models) та з врахуванням елементів матриці соціального обліку (Social accounting matrix- SAM).

Ми ж вперше спробували відійти від цієї традиції розрахунків і оцінили ефекти для стаціонарної моделі торгівлі (умова *ceteris paribus*) шляхом глибинної дезагрегації експортних та імпорتنих товарних потоків і по-

шуку їх зв'язку з митними тарифами. Саме митні тарифи ми взяли в основу розгляду ефектів, щоб показати, чи зона вільної торгівлі як така ставатиме важливим рушієм збільшення торгових доходів і добробуту, чи все ж слід очікувати, що вплив регуляторної гармонізації, тобто «глибинність і всеохоплення», матиме більшу вагу у розвитку євроінтеграції України, а стаціонарний характер українського експорту і імпорту на цій базі змінить свої функціональні траєкторії.

Виклад матеріалу. За офіційними даними Європейської Комісії щодо процесу підготовки до формування зони вільної між ЄС та Україною вказується, що 18 лютого 2008 року, одразу після вступу України до СОТ 5 лютого 2008 р., однак ще до моменту ратифікації українським парламентом угоди щодо участі України в цій організації (травень 2008 р.), колишній єврокомісар Пітер Мандельсон та Президент України Віктор Ющенко розпочали переговори щодо угоди про зону вільної торгівлі. Передбачалось, що обов'язковим реквізитом даної угоди має бути членство України в СОТ. Крім цього, зона вільної торгівлі (далі ЗВТ) України з ЄС має стати інтегрованою частиною майбутньої угоди про Асоціацію (переговори розпочались 6 березня 2007 р.). Зона вільної торгівлі з Україною є частиною широкої політики сусідства ЄС (EU Neighborhood policy), яка має забезпечити створення стабільного та сприятливого європейського регіону через тісні економічні зв'язки. Також передбачається, що ЗВТ між ЄС та Україною має стати першою торговою угодою для ЄС з якісно і функціонально новим статусом «глибока і всеохоплююча» («deep and comprehensive» free trade agreement - далі DCFTA). [1]

Угода повинна покривати широкий спектр питань, пов'язаних з зовнішньою торгівлею («всеохоплююча»). Її метою має стати ліквідація перепон для торгівлі, більших ніж ті, що пов'язані з кордоном («behind the border»), зокрема через процеси регуляторного наближення. Йде мова про гармонізацію української регуляторної практики до норм та правил ЄС в сферах, що пов'язані з міжнародною торгівлею. Отже, це означатиме часткове відкриття та розширення внутрішнього ринку ЄС для України («глибока»). Дана угода повинна узгоджуватись з правилами СОТ і враховувати усі положення, які будуть прийняті за результатами Доського раунду переговорів у рамках СОТ.

Протягом 2008-2011 року між ЄС та Україною відбулось 18 раундів переговорів. Над угодою працювали такі робочі групи: «Торгівля товарами», «Торгівля і сталий розвиток, зокрема питання екології та соціального захисту робочої сили», «Правила походження товарів», «Послуги, капітал і організаційно-правові аспекти бізнесу», «Права інтелектуальної власності», «Митні тарифи і торговельне сприяння», «Державні закупівлі», «Конкуренція (антитрастове законодавство та державна допомога)», «Санітарні та фітосанітарні заходи», «Енергетичні питання, пов'язані з зовнішньою торгівлею», «Тарифні ставки», «Вирішення спорів», «Транспарентність».

При цьому на завершальному раунді в вересні 2011 р. було об'явлено про формальне закінчення переговорів і готовність до підписання угоди DCFTA в рамках угоди про Асоціацію.

Однак з огляду на останні події навколо ув'язнення экс-прем'єр-міністра Ю. Тимошенко, а також з огляду на значний тиск з боку Кремля стосовно участі України у Митному союзі СЕП досягнуті між ЄС та Україною домовленості відтермінуються у часі.

З одного боку, просоруське лобі адміністрації В.Януковича стежить за просуванням Російської Федерації у СОТ. Наближення членства РФ у СОТ і трансформація регуляторного інструментарію Митного союзу СЕП в узгодженні з принципами цієї організації стосовно функціонування регіональних торговельних угод потенційно може дати Україні як члену СОТ можливість без значних порушень правил організації та інтересів третіх країн-членів Багатосторонньої торговельної системи увійти до Митного союзу СЕП і перекреслити обраний державою євроінтеграційний курс.

З іншого боку, проєвропейські олігархічні кола, які мають вплив на адміністрацію В.Януковича та на Кабінет Міністрів України, чекають послаблення з боку інститутів ЄС стосовно їхньої вимоги щодо забезпечення в Україні демократичних цінностей та незастосування вибіркового правосуддя, звільнення Ю. Тимошенко на основі декриміналізації економічної статті, за якою вона звинувачена, та її участі у парламентських виборах 2011. Це послаблення має зупинити небажаний тиск на внутрішню політику В.Януковича і завершитись підписанням угоди про Асоціацію та угоди DCFTA. Альтернативою вбачається уможливлення підписання і реалізації лише угоди DCFTA поза угодою про Асоціацію, яку на відміну від комплексного бачення ЄС українська сторона готова відтермінувати. Доволі слабка позиція української влади у переговорах про Асоціацію, де ЄС має залізний аргумент щодо «неєвропейського» характеру внутрішньої політики в Україні, все ж тимчасово посилюється в контексті виторгу з боку МЗС України перспективи членства нашої держави в ЄС. Це питання є важливим для офіційного Києва і до грудня 2011 р. залишалось відкритим. Істотним успіхом України в переговорах стала спочатку преамбула угоди про Асоціацію, яка включає формулювання зі статті 49 Лісабонської угоди, а саме посилення, що «Україна, будучи європейською країною, поважає спільні цінності ЄС». Українська політична еліта вже трактує ці слова в преамбулі як перспективу членства України в ЄС і вважає успіхом, який роками не міг бути досягнутий її політичними попередниками. Брюссель, розуміючи предмет виторгу і бажаючи пришвидшити питання Ю.Тимошенко, офіційно додатково оголосив про можливість надання перспективи членства, що може бути зазначено в тексті угоди. Однак офіційний Київ продовжує витримувати паузу. Він чітко усвідомлює злами, що відбуваються сьогодні в Європейському валютному союзі в контексті «грецького питання» і можуть в найближчий час спричинити негативні ефекти на Спільний ринок ЄС, який перебуває в стані рецесії. Київ також розуміє, що поступка щодо внутрішньої політики в Україні може бути надана, оскільки розширення євроінтеграційного простору завдяки ЗВТ з Україною здатне на деякий час «випустити пару» боргової кризи ЄВС і не застосовувати крайню міру – створення фіскального союзу. Проте чим довше українська влада буде затягувати час щодо звільнення Ю.Тимошенко, тим вірогіднішим вбачається охолодження сто-

сунків ЄС з Україною, призупинення процесу укладання угоди DCFTA та вибір Радою ЄС уніфікації фіскальної політики в рамках ЄВС як механізму запобігання кризовим процесам в Європі. Про фіскальний союз в ЄВС вже почали говорити впливовий фінансист Дж. Сорос та Бундесканцлер Німеччини А.Меркель. Якщо це станеться, то чітко можна розуміти, що європейські демократичні суспільні цінності в євроінтеграційному просторі стоять вище за економічний інтерес від угоди DCFTA з Україною.

Не дивлячись на завершення переговорів щодо угоди про «глибоку та всеохоплюючу» зону вільної торгівлі, початкове (а може й кінцеве) рішення про її підписання буде прийнято на саміті «Україна-ЄС» 19 грудня 2011 р.

Згідно з наявною інформацією [2, С.7; 3] основними статтями DCFTA в розумінні торговельного режиму між ЄС та Україною є:

- Звільнений від мита український експорт промислових товарів, починаючи з дня, коли угода вступить у силу;
- Значні квоти на звільнений від мита український експорт до ЄС на певні сільськогосподарські товари, включаючи молочні товари, зернові та крупи, цукор;
- Перехідні періоди тарифної лібералізації в Україні;
- Звільнений від мита імпорт сільськогосподарських товарів ЄС в Україну;
- Спеціальний режим для імпорту автомобілів (група Гармонізованої системи HS 8703) і для одягу категорії Second-hand;
- Відмова від експортних субсидій для сільськогосподарських товарів у торгівлі ЄС з Україною;
- Поступове скасування українського мита на експорт, однак тимчасове обкладання доплатами на експорт насіння соняшника, незалізний металевий скрап, шкіру худоби на основі «двосторонніх заходів протекціонізму»;
- Подальша торговельна лібералізація торгівлі послугами.

За оцінками деяких експертів DCFTA з ЄС є менш цікавою для України, ніж для самого ЄС. По-перше, це стосується українських сільськогосподарських товарів, які будуть мати доступ на Спільний ринок ЄС з обмежувальними квотами. По-друге, з огляду на санітарні та фітосанітарні норми ЄС, які вступають в силу з угодою, сільськогосподарські та харчові товари багатьох українських підприємств не зможуть відповідати належній якості. В силу відкриття ринків для європейських виробників та складності швидкої модернізації технологій і підвищення ефективності процесу виробництва багато вітчизняних підприємств агропромислового сектору вимушені будуть припинити своє функціонування.

По-третє, не дивлячись на лібералізацію доступу до Спільного ринку ЄС, деякі товари, які розглядаються країною-експортером в якості потенційно важливих експортних позицій, ставатимуть предметом посиленого внутрішнього оподаткування на ринку ЄС, що значно скорочуватиме експансію обсягів таких товарів на нього. Прикладом може бути товарна група HS 6992 «Залізні та сталеві ланцюги», яка обкладається внутрішнім податком в країнах ЄС на рівні 52%. Отже, не дивлячись на лібералізацію зовнішньої торгівлі та скасування торговельних бар'єрів для такого роду товарів, їм буде досить важко знайти велику частку на Спільному ринку ЄС.

По-четверте, запланований формат угоди про «глибоку і всеохоплюючу» зону вільної торгівлі не має строку закінчення. Це означає, що переговори щодо квот і торговельних обмежень, а також секторних обмежень будуть тривати невизначений період. Тому повна лібералізація зовнішньої торгівлі і необмежений доступ як європейських компаній до секторів України, так і українських компаній до секторів країн Спільного ринку ЄС може набути затяжного характеру.[4]

Водночас запропонований формат DCFTA надає певні переваги вітчизняним олігархам:

1. Замість повної адаптації до регуляторних інструментів *acquis communautaire* (правового доробку Європейської Спільноти) обрано селективний принцип гармонізації, що дозволить українським бізнес-елітам, які тісно пов'язані з внутрішньополітичними можливостями, здійснювати регуляторну конвергенцію тільки в тих рамках *acquis*, що обслуговують їхні бізнесові інтереси. [5, 6]. Особливо це стає зрозумілим після офіційних переговорів та виступу віце-прем'єра А.Клюєва в Брюсселі 20 жовтня 2011 р.: «Ми повинні продовжувати говорити. Наші позиції в процесі завершення ведення торговельних переговорів в рамках Угоди про асоціацію з Україною повинні залишатись на столі. Тільки коли ми маємо справу з начерками на столі щодо того, що відбувається сьогодні, то ми точно знатимемо, що можна робити, а також те, що може бути марним [загубленим в процесі переговорів (?)]». [7]

2. Незрозумілим і непрозорим для українського суспільства у даній угоді залишається питання лібералізації руху промислового і фінансового капіталу. Ще у лютому 2006 р. Центром європейських політичних досліджень (CEPS), Брюссель, Інститутом світової економіки (IfW), Кіль, Німеччина) та Міжнародним центром перспективних досліджень (МЦПД, Київ) було підготовлено Звіт для Європейської Комісії щодо перспектив поглибленої зони вільної торгівлі між Європейським Союзом та Україною який було з самого початку взято за основу переговорною групою України з ЄС та в якому визначалися критерії поглибленої зони вільної торгівлі (ЗВТ+), серед котрих було виділено розширення принципу свободи руху капіталу. При цьому фахівці передбачили 2 роки для уможливлення забезпечення повної свободи руху капіталу після введення в дію угоди щодо поглибленої зони вільної торгівлі. В звіті зазначено, що «фінансовий сектор відкривається для іноземних інвестицій, вирішальним кроком на цьому етапі є поліпшення процесу виділення ресурсів через відокремлення фінансової системи від влади й українських монополістичних груп». [8]

Однак в силу тих чи інших причин протягом переговорного процесу України з ЄС були втрачені акценти щодо дієвого інструментарію лібералізації руху капіталу та інформування про це суспільства. Формована в часі та декларована Брюсселем угода про «глибоку і всеохоплюючу» зону вільної торгівлі передбачала роботу окремої переговорної робочої групи з цього важливого напрямку лише в контексті розвитку секторів послуг за *acquis*, а не розгляд забезпечення самого процесу вільного руху виробничого та фінансового капіталу в рамках ЗВТ. Такий характер переговорів не може не насторожувати фахівців з міжнародної економічної інтеграції.

Як зазначається у праці В.Мовчан та Р.Гіуччі, реалізація запропонованого формату DCFTA забезпечуватиме «ефект покращення внутрішнього інвестиційного клімату через зміни в українському законодавстві, направлені на виконання наближення до регуляторних правил ЄС. Ці зміни мають забезпечити транспарентний набір правил для іноземних інвесторів і будуть робити внутрішнє бізнес-середовище України більш привабливим для них». [2, С.7] Проте такий висновок не спирається на офіційно оприлюднені документи, де б чітко було сформульоване бачення стосовно лібералізації руху капіталу. Зміни в українському законодавстві в рамках ЗВТ+ (у разі, якщо заявлена DCFTA є такою) щодо покращення інвестиційного клімату в Україні та наближення до регуляторних правил ЄС мали б відповідати логіці і минулим традиціям реалізації поглибленої європейської інтеграції країн та відбуватися за такими напрямками:

- Забезпечення свободи руху прямих іноземних інвестицій у формі матеріальних активів під корпоративним контролем на транскордонному рівні між Україною та країнами ЄС;

- Забезпечення гармонізації законодавства України і ЄС щодо вільного перебування компаній і їхніх дочірніх структур на території сформованої DCFTA (надання компаніям та їхнім дочірнім структурам, в т.ч. філіалам і виробничим цехам статусу *Societas Europaea* (SE), що діють сьогодні в ЄС на основі Положення 2157/2001 та гармонізованих директив щодо корпоративного податку [9, С.189-195]). Такі законодавчі зміни мали б надати право юрисдикції українським та європейським компаніям і їхнім дочірнім структурам функціонувати (зокрема, здійснювати поточні внутрішньофірмові валютні, кредитні та товарні трансфери, репатріювати прибутки, брати участь у фондових операціях, трансформуватись і реорганізовуватись, а також обирати місце оподаткування) без дискримінації на території України і ЄС.

При озвученні принципів DCFTA чітко не простежується питання та інструментарій забезпечення вільного руху фінансового капіталу між Україною і ЄС як важливого критерію ефективної ЗВТ+. Дивним виглядає той факт, що ЄС, говорячи про унікальність та новизну формату «глибокої та всеохоплюючої» зони вільної торгівлі з Україною, якимось чином обминає ті глибокі та всеохоплюючі процеси, які, наприклад, були вже раніше закладені в угоді про Асоціацію між ЄС та Чилі у 2002. Це стосується, перш за все, вільного руху фінансового капіталу (стаття 165 угоди, розділ «Поточні платежі та рух капіталу») [10]. Якщо в майбутній DCFTA для України це питання чітко не прописується, то унікальність, глибина і всеохоплюваність такої зони вільної торгівлі полягатиме лише в аспекті обрання з боку ЄС за погодження українських бізнесових еліт набору вибіркового регуляторних інструментів *acquis* в площині розвитку секторів української економіки, а не в реалізації безпосередніх процесів вільного руху виробничого та фінансового капіталу, який має ставати рушієм структурних зрушень. В тексті угоди мала б закріплюватись саме реалізація процесу вільного руху капіталу, а не посилення на фрагменти регуляторного режиму, що опосередковано впливатимуть на інвестиційний клімат в Україні для гіпотетичного уможливлення такого процесу. У запропонованому форматі DCFTA інституціоналізм домінує над позитивістським началом і це може в майбутньому створити певні слабкі місця у реалізації успіху від такої інтеграційного проекту.

Швидше за все на даному етапі інтеграції між ЄС та Україною процес глибинної лібералізації руху капіталу фактично не вдасться реалізувати. І зрозуміло чому. Монетарна політика НБУ з усім комплексом драконівських інструментів обслуговує сьогодні економічні інтереси вітчизняних олігархів. Проте план наближення нової країни до Спільного ринку ЄС в процесі євроінтеграції завжди передбачав, що країна має повністю усунути валютний контроль з боку центрального банку. Крім цього, завжди мав місце такий важливий принцип: вільний рух фінансового капіталу, прив'язаний валютний курс як доцільний інструмент для забезпечення макроекономічної стабільності в євроінтеграційному просторі, автономна макроекономічна політика (передусім монетарна політика центрального банку) не можуть бути поєднаними [9, С.176]. Вільний рух фінансового капіталу та рекомендоване з боку ЄС використання країною, що інтегрується прив'язки її національної валюти до ключової валюти інтеграційного простору може мати місце лише за умови фактичної втрати монетарної автономії центрального банку, а саме унеможливлення здійснювати грошово-кредитну експансію та істотні девальвації з метою сприяння ендегенному економічному зростанню. Це є логіка європейської економічної інтеграції країни, що наближається до Спільного ринку ЄС і згодом має ставати його частиною. Макроекономічна система, платіжний баланс і валютний курс починають залежати, передусім, від міжнародного руху фінансового капіталу, зокрема від міжнародного міжбанківського кредитного ринку та портфельних іноземних інвестицій, а не від маневрування центрального банку. Всупереч окресленим вище фундаментальним положенням функціонування ринкової економіки країни в глобальних умовах та безпосередньо в умовах європейської економічної інтеграції, діюча українська влада намагається запобігати неконтрольованості фінансових ринків та нівелювати її через непопулярні методи центрального банку, а саме через контроль над валютними потоками та валютною пропозицією в Україні. Звичайно, альтернативно, як припустимо у Польщі, НБУ міг би зберігати монетарну автономію (в тому числі практику трансмісійного механізму і таргетування інфляції) та забезпечувати умови вільного руху фінансового капіталу, але лише за умов переходу до вільно плаваючого режиму валютного курсу. Проте такого роду схема

вбачається згубною для макроекономічної системи України та її євроінтеграційних прагнень, оскільки при відкритті фінансового простору для міжнародного капіталу сформована слабка моновиробнича структура української економіки (металургія та промислова хімія) може дати збій в умовах, коли матиме місце несприятлива кон'юнктура на світових товарних ринках, а отже, виникатиме хронічний дефіцит валютної пропозиції. Така ситуація здатна провокувати від'ємне сальдо платіжного балансу і знецінення гривні та логічно інфляційні процеси, що, в свою чергу, буде вести до подальшого відтоку капіталу з країни або ж до компенсуючого зростання процентних ставок.

Важливим питанням серед багатьох інших при оцінці дієвості зони вільної торгівлі між ЄС та Україною є розгляд їхніх двосторонніх торговельних товарних потоків і виявлення характеру міжнародної торговельної спеціалізації, а також аналіз актуального ступеню двостороннього захисту імпорту за товарними групами. Нашим завданням є встановлення на основі кореляційно-регресійних рівнянь, чи існує в загальному суттєва залежність двосторонніх торговельних товарних потоків та обчислених індексів виявленої порівняльної переваги України та ЄС від встановлених ними імпорتنих митних тарифів в моделі стаціонарної економіки. Крім цього, необхідно оцінити на основі коефіцієнтів еластичності приблизний загальний кількісний ефект для ЄС та України від лібералізації двосторонніх митних тарифів в рамках простої зони вільної торгівлі, абстрагуючись від ефектів розширення цієї зони через вибіркочку гармонізацію регуляторних та інституційних параметрів згідно з умовами *acquis*.

Для проведення аналізу ми беремо за основу статистичні дані Комітету торгівлі ООН [11] для 937 товарних груп за експортом та імпортом у двосторонніх зв'язках між Україною та ЄС за 2010 р. згідно з Гармонізованою системою опису і кодування товарів по 4-значному коду (HS 4-digit), а також формулу виявленої порівняльної переваги, що була розроблена Дослідницьким Центром прогнозування і міжнародної інформації та використовується сектором ринкового аналізу Міжнародного Торгового Центру UNCTAD/ WTO [12].

$$RCA^t = \frac{1000}{(X_i^t + M_i^t)} * \left[(X_{ij}^t - M_{ij}^t) - (X_i^t - M_i^t) * \frac{(X_{ij}^t + M_{ij}^t)}{(X_i^t + M_i^t)} \right] \quad (2.1),$$

де X_{ij}^t – експорт товарної групи j країни i до групи інших країн, взятих для аналізу; M_{ij}^t – імпорт товарної групи j країни i з групи інших країн, взятих для аналізу; X_i^t – загальний експорт країни i до групи інших країн, взятих для аналізу; M_i^t – загальний імпорт країни i з групи інших країн, взятих для аналізу.

Отримані результати представлено у таблицях 1 і 2.

Таблиця 1

Основні товарні групи з виявленою порівняльною перевагою ЄС у торгівлі товарами з Україною, 2010 р.

HS 4-цифровий	Товарні групи	Експорт ЄС в Україну, дол.США	Імпорт ЄС з України, дол. США	RCA	Частка експорту ЄС в Україну товару в загальному експорті ЄС, %
1	2	3	4	5	6
7812	Пасажирські автомобілі	804716781	2977115	23,084	3,86
7643	Телевізори, радіоприймачі, мобільні телефони	498822211	274815	14,35	2,39
7821	Транспортні засоби для перевезення товарів	286897834	2925533	8,18	1,37
6417	Папір та картон	273983127	24851366	7,17	1,31
7843	Частини до автомобілів	231097737	9010349	6,39	1,11
6429	Товари з паперу	219076940	21015246	5,70	1,05
5711	Поліетилен та вироби з нього	189277147	1949561	5,39	0,91
7212	Комбайни та сільськогосподарські машини	183710678	2052527	5,23	0,88
5532	Косметичні вироби	177165582	941372	5,07	0,85
7725	Електрична апаратура <1000v	179374382	18729804	4,63	0,86
8215	Меблі з дерева	163141644	24810289	3,98	0,78
7764	Електронні мікросхеми	161552319	23462231	3,98	0,77

1	2	3	4	5	6
0819	Корм для тварин	134801749	214079	3,88	0,65
8722	Інші медичні інструменти	131180170	949704	3,75	0,63
5913	Гербициди та інші захисні препарати	130178308	159251	3,74	0,62
5731	Продукти з полівінілхлориду	126215396	35276	3,63	0,60
5533	Вироби з волосся, перуки	124930533	632752	3,58	0,60
6413	Товари з картону	122995321	5497	3,54	0,59
8514	Взуття з шкіри	145732696	24889927	3,48	0,70
Всього					26,06

Джерело: розраховано авторами на основі даних Комітету торгівлі ООН

Таблиця 2

Основні товарні групи з виявленою порівняльною перевагою України у торгівлі з ЄС, 2010 р.

HS 4-цифровий	Товарні групи	Експорт України до ЄС, дол.США	Імпорт України з ЄС, дол.США	RCA	Частка експорту України в ЄС товару в загальному експорті України,%
1	2	3	4	5	6
6726	Напівфабрикати з заліза та сталі	1702129615	15291	49,01	12,90
2815	Залізна руда і концентрати	1128342504	50269	32,49	8,55
4215	Соняшникова олія	635239558	62224	18,29	4,81
2226	Насіння рапсу	625643324	22693567	17,36	4,74
6715	Інші феросплави	632660796	60206787	16,48	4,79
2816	Агломерована залізна руда	484829401	0	13,96	3,67
6732	Прокатне залізо	477503812	3065639	13,66	3,62
2929	Продукти рослинного походження	438746868	24473284	11,93	3,32
7731	Залізна проволока	580271393	286748443	8,45	4,40
3250	Кокс та напівфабрикати з коксу	323038713	44391467	8,02	2,45
0813	Соняшниковий жмих	226533639	9501936	6,25	1,72
6761	Бруски з сталі, залізний пруток	193789290	451390	5,57	1,47
6712	Чавун у брусках	190411676	3830454	5,37	1,44
0449	Кукурудза	115840422	36130	3,33	0,88
3211	Антрацит	114535655	0	3,30	0,87
6763	Бруски з сталі, залізний пруток, інші	111489511	5530670	3,05	0,84
2782	Вогнеупорні мінерали	159096083	53638033	3,04	1,21
6762	Бруски з сталі, залізний пруток, інші	110412573	8681265	2,93	0,84
3351	Нафтопродукти	95248499	2677136	2,67	0,72
2484	Деревина нехвойна	94544215	2499161	2,65	0,72
6734	Продукти з листового заліза	94507204	4063278	2,60	0,72
2482	Деревина хвойна	84333561	545640	2,41	0,64
5621	Нітрогенні хімічні добрива	79368324	403199	2,27	0,60
2882	Незалізні металеві відходи	78803395	192789	2,26	0,60
Всього					66,51

Джерело: розраховано авторами на основі даних Комітету торгівлі ООН

Отримані результати (див. табл. 1) дають підставу зробити висновок, що Україна на сучасному етапі розвитку двосторонніх торговельних відносин з ЄС фактично повністю спеціалізується на виробництві та експорті ресурсних товарів видобувної промисловості, низькотехнологічних капіталомістких (проте дотичних до ресурсних) товарів металургії та хімічної промисловості, а також ресурсних товарів сільського і лісового господарства. Втрата Україною порівняльних переваг у працездатному виробництві та експорті товарів швейної і текстильної промисловості, які були притаманні їй ще до середини 2000-х рр., а також запланований 10-річний перехідний період з захисними заходами щодо української автомобільної промисловості, означає, що Україну чекає дещо інший формат виробничо-торговельної співпраці з ЄС, ніж мав місце на перших етапах інтеграції багатьох країн Східної Європи у Спільний ринок ЄС-15 у 1990-х рр. Відновити порівняльну перевагу багатьох мануфактурних товарів легкої промисловості буде вкрай важко з огляду на існування глобальних ефектів від масштабу та добре зорганізованих і дешевих виробничих площадок у Китаї, Індії та Індонезії. Можна прогнозувати, що інтеграційною виробничо-торговельною основою України в короткостроковому періоді стане українське сільське господарство, яке буде вмонтовано у вартісні ланцюги агропромислового сектору Спільного ринку ЄС для кращого виходу компаній даного інтеграційного простору з готовою продукцією на ринки третіх країн.

Доля інтеграції української металургійної та хімічної промисловості в європейські виробничі мережі в разі підписання DCFTA залишається до кінця невизначеною, однак, швидше за все, будуть створені спільні стратегічні промислово-фінансові альянси, які отримуватимуть переваги від зчеплення ресурсної бази Донбасу та технологій Західної Європи.

В свою чергу, ЄС розглядається сьогодні Україною як постачальник високотехнологічних капіталомістких товарів промислового призначення, а також наукомістких, капіталомістких та навіть й працездатних товарів масового споживання (див. табл. 2). Інтенсивність такого імпорту означає, що українські виробники просто априорі не вміють виготовляти дані товари або створена ними продукція є вкрай неконкурентоспроможною на внутрішньому та світовому ринку з огляду на відсутність дотику українських виробників до сучасних технологій і маркетингу, якими володіють європейські транснаціональні компанії і їхні просторово-функціональні мережі.

Поглиблення економічної інтеграції між ЄС та Україною здатне надати імпульсів трансферу технологічних знань та фізичного і R&D капіталу в Україну і налагодженню виробництв аналогічної диференційованої продукції у багатьох секторах переробної промисловості лише за умов:

- радикальної зміни українських законодавчих і регуляторних механізмів щодо переходу на дійсно міжнародний (транснаціональний) рівень відносин власності та прав юрисдикції при веденні бізнесу;

- встановлення об'єктивного валютного курсу гривни до ключових валют (одноразова суттєва девальвація гривни) і докорінного перегляду системи оплати праці бізнесом і публічним сектором в Україні в контексті нових валютних курсів для відновлення цінкової конкурентоздатності української робочої сили і уможливлення в перспективі ведення міжнародного виробничого бізнесу на території країни, в т.ч. європейськими компаніями. Ефекти від подальшого поглиблення інтеграційних процесів та притоку виробничого капіталу і якісно нового імпорту мають відновити природні умови до поступової помірної ревальвації, зниження процентних ставок, підвищення доходів населення і споживчих можливостей країни. Тобто точкою відліку рівня добробуту (рівня заробітних плат і процентних ставок) для перспективи якісного євроінтеграційного курсу України мають стати часи десятирічної давності - умовно момент макроекономічної стабілізації (2001 рік).

В іншому випадку Україну чекає лише роль постійного реципієнта імпортованих товарів масового споживання для насичення внутрішнього ринку і товарів промислового призначення для потреб вітчизняних неефективних виробників. Валютна виручка від зростаючих обсягів експорту агропромислових товарів та товарів металургії і промислової хімії з нижчою доданою вартістю не зможуть перебивати відтоки валюти за імпортовані товари масового вжитку (побутова і телекомунікаційна техніка, побутова хімія тощо) з вищою доданою вартістю, а також відтоки процентних виплат за інвестиційними доходами майбутніх європейських партнерів у сільському господарстві, металургії та секторі промислової хімії. Наслідком ставатиме хронічно від'ємне сальдо поточних операцій завдяки зростанню споживчого імпорту з країн ЄС, що буде стимулюватись зовнішніми запозиченнями, а також недостатнє додатне сальдо у балансі капіталів через низьку інвестиційну привабливість та слабку виробничу структуру української економіки. Це може в перспективі виразитись для України інтеграційним бумом і закінчитись грецьким сценарієм.

З проведеного кореляційно-регресійного аналізу залежності RCA-індексу від експорту та імпорту нами було встановлено, що виявлена Україною порівняльна перевага в двосторонній торгівлі з ЄС залежить сильніше від українського експорту до ЄС (коефіцієнт кореляції 0,909** на рівні значущості 0,01; залежність на 82,7% при всіх інших рівних умовах за коефіцієнтом детермінації), ніж виявлена країнами ЄС порівняльна перевага у торгівлі з Україною залежить від експорту ЄС в Україну (коефіцієнт кореляції 0,383** на рівні значущості 0,01; залежність на 14,7% при всіх інших рівних умовах за коефіцієнтом детермінації). Це підкреслює той факт, що українські експортоорієнтовані сектори сьогодні менше пов'язані спільними виробничо-торговельними чи торговельними каналами і здебільшого є незалежними постачальниками порівняно з українськими імпортоорієнтованими секторами. Вітчизняні експортноорієнтовані сектори фактично виявляють міжсекторну торгівлю спеціалізацію, коли існує значна розбіжність між обсягами експорту та імпорту за певною товарною групою, або коли сектор має повну перевагу за цим товаром у двосторонній торгівлі (перехресний імпорту наближається

до нуля). Саме експортоорієнтовані сектори задають більший тон у переговорному процесі щодо формату ЗВТ для збереження і примноження своїх виявлених порівняльних переваг на Спільному ринку ЄС. Однак чи вдасться їм отримати очікувані кількісні ефекти від європейської інтеграції, зокрема від скасування митних бар'єрів, залишається відкритим питанням і потребує дослідження.

Для аналізу та оцінки впливу імпорتنних митних тарифів ЄС на український експорт товарів до ЄС, а також імпорتنних тарифів України на експорт товарів країн ЄС в Україну використовуємо дані Комітету торгівлі ООН стосовно українського експорту до ЄС за 830 товарними групами та експорту ЄС в Україну (українського імпорту з ЄС) за 937 товарними групами. Дані щодо двосторонніх імпорتنних митних тарифів за товарними групами (HS 4-digit та ТН ЗЕД 4-знаки) ми отримали з офіційного сайту Європейської Комісії [13] та з Закону України «Про єдиний митний тариф» [14]. З огляду на поставлене нами завдання ми побудували кореляційно-регресійні моделі і отримали такі результати.

Експорт України до ЄС

Кореляційний аналіз

		Імпорتنні митні тарифи ЄС	Експорт України в ЄС
Імпорتنні митні тарифи ЄС	Кореляція Пірсона Sig. (2-tailed) N	1 830	-,071(*) 830
Експорт України в ЄС	Кореляція Пірсона Sig. (2-tailed) N	-,071(*) 830	1 830

* Кореляція значуща на рівні значущості 0.05.

Беручи до уваги стаціонарну модель простої зони вільної торгівлі без ефектів «всеохоплюваності та глибинності», ми можемо побачити, що не варто очікувати значного зростання експортних потоків з України в традиційному форматі існуючої експортної структури після створення зони вільної торгівлі України з ЄС. Коефіцієнт кореляції хоча і відображає значущість зв'язку на рівні значущості 0,05, що вказує на можливість отримання адекватної регресійної моделі, але його значення (- 0,071) пояснює слабкий зв'язок експортних товарних потоків України до ЄС з митними імпортними тарифами ЄС щодо України. При цьому має місце обернений зв'язок між українським експортом та імпортними митними тарифами ЄС, що вказує на такі тенденції:

- частково існує ефект (але дуже незначний) зростання експорту від зменшення митних тарифів.
- можна говорити, що ЄС при встановленні своїх імпорتنних митних тарифів щодо третіх країн захищається більше від товарів інших третіх країн, ніж від українських товарів.
- більші вартісні обсяги експорту з України підлягають нижчим ставкам митних тарифів ЄС, ніж ті вартісні обсяги, які є невеликими. Отже, висуваємо гіпотезу, що українські експортні товари, що сьогодні мають високу виявлену порівняльну перевагу за індексом RCA, не зазнаватимуть істотного ефекту зростання їхніх потоків від скасування митних тарифів ЄС щодо них.

Усе це дає підстави стверджувати, що подальша лібералізація міжнародної торгівлі щодо важливих сьогодні для України експортних товарів не даватиме бажаних ефектів радикального зростання експортних торгових потоків та збільшення добробуту країни.

Регресійний аналіз

Модель	Введені змінні	Виключені з аналізу змінні	Метод
1	Імпорتنні митні тарифи ЄС (a)	.	Ввід даних

a Всі змінні введені у модель. b Залежна змінна: експорт України в ЄС

Висновок моделі(b)

Модель	R	R квадрат	Скоригований R квадрат	Стандартна похибка оцінки	Дарбін-Уотсон
1	,071(a)	,005	,004	89545577,19156	1,823

a Незалежні змінні: (Constant), імпорتنні митні тарифи ЄС. b Залежна змінна: експорт України в ЄС

Побудована регресійна модель є адекватною. Отримане значення F-критерію є більшим, ніж табличне, оскільки значущість моделі відповідає критичному рівню значущості - $Sig. = 0,040$ і є меншим, ніж 0,05. Значення Дарбіна-Уотсона дорівнює 1,823 наближається до 2, що вказує на відсутність автокореляційних залишків.

При цьому коефіцієнт детермінації ($R^2 * 100\%$) дорівнює 0,5 (тобто експортні товарні потоки на 0,5% визначаються імпортом митним тарифом ЄС при всіх інших рівних незмінних умовах), що вказує на низький ступінь впливу при відносно гарній адекватності моделі.

ANOVA(b)

Модель		Сума квадратів	df	Середнє квадратичне	F	Sig.
1	Регресія	34062821501639320,000	1	34062821501639320,000	4,248	,040(a)
	Залишок	6639243806702370000,000	828	8018410394568080,000		
	Всього	6673306628204010000,000	829			

a Незалежні змінні: (Constant), імпорتنі митні тарифи ЄС. b Залежна змінна: експорт України в ЄС

Коефіцієнти(a)

Model		Нестандартизовані коефіцієнти		Стандартизовані коефіцієнти	t	Sig.
		B	Стандартна помилка	Beta		
1	(Constant)	20935841,158	3935005,334		5,320	,000
	Імпорتنі митні тарифи ЄС	-1297192,785	629373,359	-,071	-2,061	,040

a Dependent Variable: експорт України в ЄС

З таблиці Coefficients видно, що зв'язок між митним тарифом ЄС та обсягом експорту з України в ЄС є значущим, оскільки значення t-критерія Стюдента є більшим, ніж табличне $2,061 \geq |2|$, а p-значення 0,040 менше за критичне $Sig \leq 0,05$.

Стандартизований коефіцієнт еластичності $Beta = -0,071$, тобто при зменшенні умовної середньої імпортової митної тарифної ставки ЄС щодо України на 100% (умова скасування усіх митних тарифів) обсяги експорту України мають тенденцію до збільшення на 7,1% при всіх інших рівних незмінних умовах. Цими умовами є фактично статичний характер експортної структури виявлених порівняльних переваг України протягом останніх десяти років. Дані умови надалі будуть визначати слабкі ефекти у разі, якщо справа закінчиться лише простою зоною вільної торгівлі або «сурогатною» ЗВТ лише з селективним врахуванням регуляторних інструментів *acquis*, а теперішній та майбутні українські уряди не підуть на лібералізацію руху капіталу та залишать за собою важелі проведення активної орієнтованої на вітчизняного виробника промислової політики, не проводячи відкриття економічної системи та створення дійсної економічної свободи для виробничих компаній ЄС на території України.

Аналогічна картина вимальовується і для товарного імпорту України з ЄС. Не варто очікувати значного зростання імпортих товарних потоків з України в традиційному форматі існуючої імпортової структури після створення зони вільної торгівлі України з ЄС. Коефіцієнт кореляції хоча і відображає значущість зв'язку на рівні значущості 0,05, що вказує на можливість отримання адекватної регресійної моделі, але його значення (-0,066) пояснює слабкий зв'язок імпортих товарних потоків України з ЄС з митними імпортними тарифами України щодо ЄС. При цьому існує обернений зв'язок між імпортом України з ЄС та імпортними митними тарифами України щодо ЄС, що вказує на такі тенденції:

- частково існує ефект (але дуже незначний) зростання імпорту України з ЄС від зменшення імпортих митних тарифів України.

- можна говорити, що Україна при встановленні своїх імпортих митних тарифів щодо третіх країн захищається більше від імпортих товарів інших третіх країн, ніж від товарів з ЄС.

- більші вартісні обсяги імпорту України з ЄС підлягають нижчим ставкам митних тарифів ЄС, ніж ті вартісні обсяги імпорту, які є невеликими. Отже, висуваємо гіпотезу, що імпортині товари України з ЄС, які мають найбільшу інтенсивність придбання, не зазнаватимуть великого ефекту зростання їхніх потоків від скасування митних тарифів з боку України щодо цих товарів.

Імпорт України з ЄС

Кореляція

		Імпортні митні тарифи ЄС	Експорт України в ЄС
Імпортні митні тарифи України	Кореляція Пірсона Sig. (2-tailed) N	1 937	-,066(*) ,043 937
Імпорт України з ЄС	Кореляція Пірсона Sig. (2-tailed) N	-,066(*) ,043 937	1 937

* Кореляція значуща на рівні значущості 0.05.

Регресійний аналіз

Модель	Введені змінні	Виключені з аналізу змінні	Метод
1	Імпортні митні тарифи України (a)	.	Ввід даних

a Всі змінні введені у модель. b Залежна змінна: імпорт України з ЄС

Висновок моделі(b)

Модель	R	R квадрат	Скоригований R квадрат	Стандартна похибка оцінки	Дарбін-Уотсон
1	,066(a)	,004	,003	58676822,47416	1,773

a Незалежні змінні: (Constant), імпортні митні тарифи України. b Залежна змінна: імпорт України з ЄС

ANOVA(b)

Модель		Сума квадратів	df	Середнє квадратичне	F	Sig.
1	Регресія	14083304263265940,000	1	34062821501639320,000	4,248	,040(a)
	Залишок	3219176478445134000,000	935	8018410394568080,000		
	Всього	3233259782708401000,000	936			

a Незалежні змінні: (Constant), імпортні митні тарифи України. b Залежна змінна: імпорт України з ЄС

Регресійна модель є адекватною. Отримане значення F-критерію – більше, ніж табличне. Показник Дарбіна-Уотсона дорівнює 1,773 та наближається до 2, що вказує на відсутність автокореляційних залишків.

Побудована модель є адекватною, оскільки її значущість відповідає критичному рівню значущості . Sig= 0,043(a) і є меншим, ніж 0,05.

При цьому коефіцієнт детермінації ($R^2 \cdot 100\%$)=0,4% (український імпорتنний митний тариф визначає імпорт України з ЄС на 0,4%), що вказує на низький ступінь впливу митних тарифів на імпорتنні потоки України з ЄС при відносно гарній адекватності моделі.

Коефіцієнти(a)

Model		Нестандартизовані коефіцієнти		Стандартизовані коефіцієнти	t	Sig.
		B	Стандартна помилка	Beta		
1	(Constant)	25027295,677	2458814,565		10,179	,000
	Імпортні митні тарифи України	-516852,840	255553,135	-,066	-2,022	,043

a Dependent Variable: імпорт України з ЄС

З таблиці Coefficients видно, що зв'язок між митним тарифом України та обсягом імпорту України з ЄС є значущим, оскільки значення t-критерія Стюдента є більшим, ніж табличне $2,022 \geq |2|$, а р-значення 0,043 є меншим за критичне $\text{Sig} \leq 0,05$.

Стандартизований коефіцієнт еластичності Beta дорівнює -0,066, тобто при зменшенні Україною її умовної середньої митної тарифної ставки на імпорт товарів ЄС на 100% (умова повного скасування митних тарифів) обсяг імпорту України з ЄС має тенденцію до збільшення на 6,6% при всіх інших рівних незмінних умовах. Дані умови характеризують «споживацький» імпорт України товарів ЄС. Вони можуть кардинально змінитись лише при налагодженні виробничих транснаціональних мереж за участі українських економічних територій, що буде кращим чином інтегрувати останні у виробничо-торговельні зв'язки спільного ринку ЄС. Такі зміни передбачають забезпечення формування поглибленої зони вільної торгівлі між ЄС та Україною, де не буде йти мова лише про лібералізацію торгівлі товарами та вибіркові стимули регуляторних інструментів в рамках *acquis*. Саме транснаціоналізація виробництва здатна змістити акценти українського імпорту в коротко- та середньостроковій перспективі у бік товарів промислового призначення. Завдяки транснаціоналізації виробництва протягом поглиблення інтеграційних зв'язків між Україною та ЄС може частково змінитись існуючий характер імпортової структури України вже у середньотерміновій перспективі.

Додатково провівши кореляційно-регресійний аналіз RCA-індексів з митними тарифами, ми побачили, що існує обернений, значущий, але дуже слабкий зв'язок між ними (коефіцієнт кореляції -0,076* на рівні значущості 0,05.) Це означає, що виявлена порівняльна перевага обох сторін в двосторонній міжнародній торгівлі при повному скасуванні імпортних митних тарифів в стаціонарній моделі має схильність зрости незначно – з огляду на стандартизований коефіцієнт еластичності Beta це зростання буде становити в середньому 7,6%.

Останнім кроком нашого дослідження є знаходження зв'язку між імпортними митними тарифами ЄС та імпортними митними тарифами України з метою виявлення ступеню схожості торговельного протекціонізму у двосторонній торгівлі та щодо третіх країн. Після проведеного кореляційно-регресійного аналізу ми встановили, що простежується значущий прямий зв'язок між системою імпортних митних тарифів ЄС та України. При цьому він слабкий, однак набагато більшої тісноти, ніж у попередніх випадках (коефіцієнт кореляції 0,303** – на рівні значущості 0,01; залежність тарифів України від тарифів ЄС і навпаки становить 9,2%). Це говорить про відносно схожий характер захисту від імпорту за багатьма товарними групами як з боку ЄС, так і з боку України одне до одного та щодо своїх торговельних партнерів.

Беручи до уваги логіку конфлікту між країнами стосовно залишків протекціонізму у рамках СОТ, слід говорити, що розвинуті країни захищають своє сільське господарство та працевіткі сектори від аналогічної продукції з країн, що розвиваються, оскільки останні мають за цими товарами порівняльну перевагу і здатні витіснити внутрішнє виробництво таких товарів в розвинутих країнах. І навпаки, країни, що розвиваються, захищають себе у площині промислових капіталомістких та наукомістких товарів з розвинутих країн, бажаючи спробувати наздоганяти останніх у ступені розвитку вищих форм спеціалізації. Натомість країни, що розвиваються забезпечують безперешкодне просування своїх сільськогосподарських та трудомістких товарів на зовнішні ринки і при цьому не встановлюють високі митні ставки на аналогічні товари розвинутих країн – вони не мають ризиків від входження цих товарів з розвинутих країн на їхні ринки.

Якщо ЄС переважно слідує логіці протекціонізму, то Україна неоптимально здійснює свій захист. Це пояснюється тим, що вона не може і не прагне сьогодні розвивати промислове виробництво капіталомістких і наукомістких диференційованих товарів і стає їх імпортером, що вимагає низьких імпортних митних тарифів, які вона успішно встановила, за виключенням автомобільної промисловості, де поки залишається вплив вітчизняного виробника. Посилений захист від імпортних працевітких товарів в Україні, зокрема у швейній, текстильній, харчовій, тютюновій та скляній промисловості, вказує на слабкість позицій вітчизняних виробників у фактичній факторній порівняльній перевазі України. Натомість низькотехнологічна, однак відносно капіталомістка продукція видобувного сектору та металургії не підлягає захисту від аналогічного імпорту, оскільки Україна виявляє ресурсну та цінову перевагу в цих секторах. Викривлена структура українського виробництва та система тарифного захисту пояснюють частковий прояв парадоксу Леонтьєва при веденні Україною торгівлі з країнами ЄС. Внаслідок створення ЗВТ та скасування багатьох митних тарифів, особливо в легкій промисловості та сільському господарстві, очікується, що суттєво скоротиться вплив торговельного протекціонізму на розвиток міжнародної торгівлі України з ЄС та з'являться кращі рамкові умови для прояву принципу порівняльної переваги і ведення більш оптимальної двосторонньої торгівлі на цій основі.

Висновки. В результаті проведеного дослідження ми прийшли до висновку, що угода про «глибинну та всеохоплюючу» зону вільної торгівлі між ЄС та Україною фактично не матиме ефекту через лібералізацію лише митних тарифів на збільшення обсягів торгівлі обох сторін. Крім цього, ми вважаємо, що формат ЗВТ, про який домовились обидві сторони, не дасть швидких інтеграційних зрушень, оскільки в ньому загублено основний важіль глибинності – чітко виписані в угоді умови забезпечення вільного руху виробничого та фінансового капіталу шляхом ліквідації бар'єрів для поглиблення інтернаціоналізації виробничого та фінансового сектору. Через це під сумнів підпадають також процеси лібералізації українського валютного ринку та позбавлення НБУ монетарної автономії. Вибіркова (а не повна) регуляторна гармонізація українського законодавства та її інституційних характеристик до *acquis communautaire* з форсуванням з боку ЄС лібералізації ринку землі в Україні – це прямі домовленості великого українського та європейського бізнесу стосовно розподілу своїх економічних

вигод (першого цікавить сільське господарство і його приєднання до вартісних ланцюгів агропромислового сектору ЄС для експансії на треті ринки Азії та СНД, а другого – технологічне озброєння металургії і хімічної промисловості для покращення якості продукції і виходу з нею на ринки ЄС), без врахування інтересів інших груп бізнесу і громадян, які очікують дійсних проривів від докорінної, а не часткової і селективної лібералізації, що матиме місце в рамках DCFTA.

Список використаних джерел

1. EU-Ukraine Free Trade Area. – Офіційний сайт Європейської Комісії. – Електронний ресурс [http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/eu_ukraine/trade_relation/free_trade_agreement/index_en.htm].
2. Movchan V., R.Giucci. Quantitative Assessment of Ukraine's Regional Integration Options: DCFTA with European Union vs. Customs Union with Russia, Belarus and Kazakhstan. – Policy Paper Series PP/05/2011. – German Advisory Group, Institute for Economic Research and Policy Consulting – Berlin, November 2011. – Електронний ресурс [http://www.ier.com.ua/files/publications/Policy_papers/German_advisory_group/2011/PP_05_2011_eng.pdf].
3. П'ятницький В. Валерій П'ятницький: дуже хочеться, щоб ця угода відбулась // Дзеркало тижня. – 28 жовтня 2011. – Електронний ресурс [http://dt.ua/POLITICS/valeriy_pyatnitskiy_duzhe_hochetsya,_schob_tsia_ugoda_vidbulasya-90518.html].
4. Depo В. Ukraine: on the round about with the EU and Russia. – Eastern Partnership Community. – November 2011. – Електронний ресурс [http://www.easternpartnership.org/ru/publication/politics/2011-11-02/ukraine-roundabout-eu-and-russia].
5. Langbein J. The EU-Ukraine FTA: Plus or Minus? – European Focus. – Міжнародний центр перспективних досліджень (ICPS). – November 2009. – Електронний ресурс [http://www.icps.com.ua/files/articles/54/76/EF_November_2009_ENG.pdf].
6. From WTO to new FTA. – Офіційний сайт Європейської комісії. – Електронний ресурс [http://ec.europa.eu/trade/creating-opportunities/bilateral-relations/countries/ukraine/].
7. De Gucht, K. EU-Ukraine Trade Negotiations: a pathway to prosperity. – INTA Committee Workshop, Brussels 20 October, 2011. – Електронний ресурс [http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2011/october/tradoc_148296.pdf].
8. Перспективи поглибленої вільної торгівлі між Європейським Союзом та Україною. – Центр європейських політичних досліджень (CEPS), Брюссель, Інститут світової економіки (IfW), Кіль, Міжнародний центр перспективних досліджень (МЦПД), Київ 2005/2006.
9. Pelkmans J. European Integration. Methods and Economic Analysis. – Third Edition, FT Prentice Hall, 2006, p. 280-281.
10. Угода про асоціацію між ЄС та Чилі. – Електронний ресурс [http://www.esf.be/new/wp-content/uploads/2009/09/eu-chile-association-agreement-2002.pdf].
11. Комітет торгівлі ООН – Офіційний сайт. – Електронний ресурс [http://comtrade.un.org/].
12. International Trade Centre UNCTAD/WTO, Market Analysis Section. Lionel Fontagné and Mondher Mimouni, under the supervision of Friedrich von Kirchbach. (the document was not formally edited). Contact: MAS@intracen.org.
13. Taxation and Customs Union. TARIC Measures Information. – Офіційний сайт Європейської Комісії. – Електронний ресурс [http://ec.europa.eu/taxation_customs/dds2/taric/measures.jsp?Lang=en&SimDate=20111110&Area=UA&LangDescr=en].
14. Закон України «Про Єдиний митний тариф» – Електронний ресурс http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2097-12].

УДК 339.137

КУЛІНІЧ Т.М.,
к.е.н.

СТАНДАРТИЗАЦІЯ СИСТЕМИ МОНІТОРИНГУ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

***Анотація.** В статті розглянуто методи контролю параметрів об'єктів довкілля, які широко використовуються у щоденній міжнародній практиці. Міжнародні стандарти серії ISO "Системи управління навколишнім середовищем" встановлюють справедливі вимоги щодо запровадження організаціями методик регулярного моніторингу та вимірювання основних параметрів процесів і робіт, які можуть мати суттєвий вплив на навколишнє середовище.*

Ключові слова: Міжнародні стандарти ISO, методика контролю, навколишнє середовище, система моніторингу, екологія, забруднення.